

O sztuce aktorskiej

IRENA SŁAWIŃSKA

Studium Ryszarda Strzeleckiego jest niezmiernie cennym wkładem w teatrologię polską zarówno ze względu na rozległy zasób źródeł, jak i nowatorskie – semiotyczne i antropologiczne – ujęcie. Autor prezentuje w nim – w mniej lub bardziej wyrażenie przywołanym kontekście antropologicznym – poglądy na aktorów i ich zadania w ciągu dwóch wieków (XVIII i XIX), kiedy to rodziła się i dojrzewała refleksja o istocie powołania i zadaniach aktora.

Zgodnie z wyraźnym zastrzeżeniem autora książka bazuje na „wiedzy sformułowanej”, na próbach zracjonalizowania teorii z pominięciem dorywczych i przygodnych opinii recenzentów o grze aktorów.

Nowatorskim aspektem książki jest jej ukierunkowanie antropologiczne. Autor ujawnia proces kształtowania się wiedzy o sztuce aktorskiej i samym aktorze. Kieruje uwagę ku podłożu myślowemu dawnych tekstów, ich powiązaniu z dawną myślą antropologiczną, filozoficzną i naukową. Takie podejście widać np. w problematyce *emploi*. Choć termin ten w krytyce teatralnej jest mało popularny albo wręcz nieobecny, ale głębiej pojęte odwołanie do właściwej mu problematyki implikuje potrzebę uwzględnienia osobowości aktora. To między innymi różni tę monografię od wcześniejszych opracowań.

Organizacja bazy materiałowej, ogromnie rozległej i przemysłanej, świadczy o wielkiej świadomości metodologicznej autora. Ujawnia się to również w wyborze tekstów, ujęciu kluczowych problemów, jak i w krytycznym uporządkowaniu pojęć – często tak niefrasobliwie używanych. Autor dzięki swej formacji filozoficznej dublującej filologiczną używa bardzo świadomie odpowiednich terminów, szanując ich adekwatność.

We *Wprowadzeniu* objaśnia całość rozprawy, jej zadania i założenia oraz porządek chronologiczny i rzeczowy. Przyjęty układ odzwierciedla kluczowe problemy: część I – *Aktor* (rozdział 1: *Zapatriywania na twórczość aktorską w dobie oświecenia*, rozdział 2: *Poglądy na sztukę aktorską w latach 1830-1865*, rozdział 3: *Józef Mikulski – problematyka twórczości aktorskiej u progu XX wieku*), część II – *Kod kinetyczny* (rozdział 1: *Język uczuć w „Mimice”: Wojciecha Bogusławskiego*, rozdział 2: *Obraz przemian: „klasycyzm” – „realizm”*, rozdział 3: *Kod kinetyczny w podręczniku Anastazego Trapszy*), część III – *Po-*

stać sceniczna (rozdział 1: *Aktorska problematyka charakteru*, rozdział 2: *Znawcy gry aktorskiej o sztuce wyrażania szaleństwa*).

Książka wyrosła z ogromnej w czasie i przestrzeni kwerendy, co znajduje wyraz w jej merytorycznym bogactwie, przy bardzo bogatej bazie materiałowej, którą rejestruje *Bibliografia*. Obejmuje ona teksty analizowane, opracowania o teatrze (ogólniejsze), a także materiały do kontekstu antropologicznego, podzielone na prace do 1900 (bardzo obszerny zestaw) oraz opracowania późniejsze.

W książce spotykamy omówienie dokonań wielkich ludzi – teoretyków teatru: Wojciecha Bogusławskiego, J. N. Kamińskiego, H. Maciszewskiego czy Anastazego Trapszy. Szczególnie cenna jest analiza teoretyczna i historyczna takich zjawisk, jak kod kinetyczny czy kod mimetyczny. Świetnym przykładem takiej analizy stało się omówienie *sztuki wyrażania szaleństwa* w pismach krytyków i recenzentów XIX wieku – to jeden z pasjonujących elementów książki – przybliżenie zjawiska szczególnie aktualnego w literaturze i teatrze *fin de siècle*.

Studium Ryszarda Strzeleckiego jest bardzo znaczącym osiągnięciem naukowym, gdyż ogarnia wielki obszar polskiej kultury historyczno-teatralnej. Książka przynosi zaszczyt wydawnictwu i z pewnością stanie się lekturą obowiązkową w szkołach teatralnych, a także znajdzie się w licznych bibliotekach publicznych i uniwersyteckich.

IRENA SŁAWIŃSKA

Ryszard Strzelecki, *Aktor i wiedza o człowieku. Teoretyczne wypowiedzi o sztuce aktorskiej w Polsce od oświecenia do końca wieku XIX i ich antropologiczne podłoże*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 2001, 289 s. ISBN 83-7262-018-0